

Received: 3.09.2021
Accepted: 30.10.2021
Published: 31.12.2021

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2021, XXI, z. 4: s. 143-160
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0015.8307
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Mariusz Śladkowski*
Nr ORCID: 0000-0001-6487-3933

WYBRANE ZAGADNIENIA Z ZAKRESU CYWILNEGO POSTĘPOWANIA ZABEZPIECZAJĄCEGO

SELECTED ISSUES IN THE FIELD OF CIVIL SECURITY PROCEEDINGS

Streszczenie: Trudna sytuacja, z którą boryka się światowa gospodarka w okresie ostatnich kilku lat, powoduje, że spośród wszystkich instytucji postępowania cywilnego coraz większym zainteresowaniem cieszy się postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Stanowi ono jedną z form tymczasowej ochrony prawnej, której celem jest zapobieżenie sytuacji utrudniającej lub wręcz uniemożliwiającej wierzycielowi wykonanie prawomocnego orzeczenia poprzez wydanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, zapewniającego mu wykonanie orzeczenia sądowego, które zapadnie w przyszłości i ściśle określi należne świadczenie. Co szczególnie ważne, wbrew potocznemu pogładowi postępowanie to nie jest częścią postępowania egzekucyjnego, a jedynie środkiem mającym zwiększać jego szybkość i efektywność. Należy zatem zakwalifikować je do kategorii postępowań cywilnych samodzielnych o charakterze pomocniczym wobec postępowania rozpoznawczego. W doktrynie trafnie przy tym zauważono, iż pomimo pomocniczego charakteru postępowanie to cechuje samodzielność zarówno funkcjonalna, jak i strukturalna. Ta pierwsza wyraża się w odrębności funkcji postępowania zabezpieczającego, która polega na udzielaniu ochrony prawnej o tymczasowym (prowizorycznym) charakterze. Druga zaś znajduje odzwierciedlenie w tym, że postępowanie zabezpieczające, choć toczy się często w ramach postępowania rozpoznawczego, jest postępowaniem w pełni odrębnym od niego.

Słowa kluczowe: procedura, cywilny, zabezpieczenie, tymczasowy, postanowienie

Summary: The difficult situation faced by the global economy over the last few years means that among all the institutions of civil procedure, enforcement and security proceedings are becoming more and more popular. The latter is one of the forms of temporary legal protection, the purpose of which is to prevent a situation that hinders or even prevents the creditor from enforcing a final decision by issuing a decision granting security, ensuring the creditor's execution of a court decision that will be made in the future and strictly determines the performance due to him. What is particularly important, contrary to popular belief, this procedure is not part of the enforcement proceedings, but only a means to increase its speed and ef-

* przewodniczący Wydziału VIII Cywilnego w Sądzie Rejonowym w Zabrze, adiunkt w Zespole Prawa Konstytucyjnego i Badań nad Współczesnym Konstytucjonalizmem na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Źródła finansowania publikacji: środki własne autora; e-mail: msladkowski@interia.pl

ficiency. They should therefore be classified as independent civil proceedings ancillary to exploratory proceedings. The doctrine correctly notes that, despite its ancillary nature, this procedure is characterized by both functional and structural independence. The former is expressed in the distinctiveness of the function of the security procedure, which consists in granting legal protection of a provisional (provisional) nature. The second is reflected in the fact that the security proceedings, although often conducted in the context of exploratory proceedings, are proceedings which are completely separate from them.

Keywords: procedure, civil, security, temporary, order

WPROWADZENIE

Trudna sytuacja, z którą boryka się światowa gospodarka w okresie ostatnich kilku lat, powoduje, że spośród wszystkich instytucji postępowania cywilnego, coraz większym zainteresowaniem cieszą się postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające.

Postępowanie egzekucyjne owo zainteresowanie zawdzięcza niewątpliwie temu, iż jego zadaniem jest umożliwienie przymusowej realizacji zobowiązań o charakterze pieniężnym. Stale rosnąca liczba kancelarii komorniczych oraz postępowań egzekucyjnych, dowodzi przy tym niezbitcie, że coraz częściej w praktyce mamy do czynienia z sytuacją, gdy dłużnik nie spełnia dobrowolnie świadczenia względem wierzyciela pomimo istnienia prawomocnego orzeczenia nakazującego jego spełnienie. Co gorsza, stale malejące współczynniki ściągальności (skuteczności egzekucji) pokazują, iż istniejące środki i sposoby egzekucji nie do końca dobrze radzą sobie z jednej strony z postępującą pauperyzacją znacznej części społeczeństwa, z drugiej zaś z przebiegłością i pomysłowością dłużników¹.

W kontekście tej ostatniej kwestii istotne znaczenie ma również odpowiednie ukształtowanie w rodzimej procedurze cywilnej postępowania zabezpieczającego. Stanowi ono bowiem jedną z form tzw. tymczasowej ochrony prawnej, której celem jest zapobieżenie sytuacji utrudniającej lub wręcz uniemożliwiającej wierzycielowi wykonanie prawomocnego orzeczenia poprzez wydanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, zapewniającego wierzycielowi wykonanie orzeczenia sądowego, które zapadnie w przyszłości i ściśle określi należne mu świadczenie. Co szczególnie ważne, wbrew potocznemu pogładowi postępowanie to nie jest częścią postępowania egzekucyjnego, a jedynie środkiem mającym zwiększać jego szybkość i efektywność. Należy zatem zakwalifikować je do kategorii postępowań cywilnych samodzielnych o charakterze pomocniczym wobec postępowania rozpoznawczego².

W doktrynie trafnie przy tym zauważono, że pomimo pomocniczego charakteru postępowanie to cechuje samodzielność (odrębność) zarówno funkcjonalna, jak i strukturalna. Samodzielność funkcjonalna wyraża się w odrębności funkcji postępowania zabezpieczającego, która polega na udzielaniu ochrony prawnej o tymczasowym (prowizorycznym) charakterze. Odrębność strukturalna znajduje odzwierciedlenie w tym, że postępowanie zabezpieczające, choć toczy się często w ramach postępowania rozpoznawczego, jest postępowaniem w pełni odrębnym od niego³.

¹ Szerzej na ten temat m.in.: M. Śladkowski, *Skarga na czynności komornika jako środek ochrony w toku postępowania egzekucyjnego*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, z. 3, s. 237-253.

² Tak m.in.: A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2020, s. 319.

³ Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, tom II; *Komentarz do art. 730-1217*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 36.

ISTOTA ZABEZPIECZENIA, PODMIOTY UPRAWNIONE DO JEGO ŻĄDANIA, ZAKRES I TRYB ORZEKANIA W PRZEDMIOCIE ZABEZPIECZENIA, WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU

Jeśli chodzi o samą istotę instytucji zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym, to zgodnie z treścią art. 730 § 1-2 k.p.c.⁴ jego udzielenia można żądać w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd lub sąd polubowny. Sąd może przy tym udzielić zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania lub w jego toku. Po uzyskaniu przez uprawnionego tytułu wykonawczego dopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia tylko wtedy, jeżeli ma ono na celu zabezpieczenie roszczenia o świadczenie, którego termin spełnienia jeszcze nie nastąpił.

Należy przy tym podkreślić, że momentem zwrotnym w zakresie postrzegania roli i charakteru postępowania egzekucyjnego była zmiana systematyki k.p.c, wprowadzona ustawą z dnia 2 lipca 2004 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁵, zgodnie z którą postępowanie zabezpieczające, uregulowane dotychczas łącznie z postępowaniem egzekucyjnym, unormowane zostało w wyodrębnionej części k.p.c. Fakt ten wskazuje dobitnie na zasadność tezy, iż postępowania zabezpieczającego nie należy postrzegać wyłącznie „w parze” z postępowaniem egzekucyjnym, zaś samo zabezpieczenie może być udzielone we wszystkich sprawach należących do drogi sądowej⁶. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż celem udzielenia zabezpieczenia jest zwiększenie skuteczności postępowania cywilnego poprzez zapewnienie, że pomimo upływu czasu koniecznego dla rozstrzygnięcia sprawy możliwe będzie osiągnięcie zamierzonych przez stronę celów tego postępowania. W konsekwencji zabezpieczenie musi pozostawać w bezpośrednim i ścisłym związku z treścią dochodzonego roszczenia⁷. Jedynym zaś, jak się wydaje, faktycznym ograniczeniem w zakresie możliwości zastosowania przedmiotowego zabezpieczenia, jest wskazany w judykaturze brak możliwości jego zastosowania do roszczeń o zwrot kosztów, z tego powodu, że mają one akcesoryjny charakter w stosunku do przedmiotu sprawy i zależą od jej wyniku, a rozstrzygnięcie o nich staje się aktualne dopiero przy wydaniu orzeczenia kończącego sprawę w instancji⁸.

W myśl art. 733 k.p.c. sąd, udzielając zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania w sprawie, wyznacza nieprzekraczający dwóch tygodni termin, w którym pismo wszczynające postępowanie powinno być wniesione pod rygorem upadku zabezpieczenia.

Za bardzo trafną należy przy tym uznać konstatację, iż złożenie wniosku o dokonanie zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania w sprawie rodzi dla sądu nadającego mu bieg konieczność jego szerszej analizy aniżeli w przypadku wniosku składanego w toku postępowania. Obejmować ona bowiem musi dodatkowo stwierdzenie, czy sąd, do którego wpłynął wniosek, jest właściwy miejscowo i rzeczowo do jego rozpoznania, gdzie kryterium oceny w tym zakresie stanowi właściwość tego sądu do rozpoznania sprawy w pierwszej

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1805, z późn. zm.).

⁵ Dz.U. 2004, nr 172, poz. 1804.

⁶ Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks...*, s. 36.

⁷ Tak SA we Wrocławiu w postanowieniu z dnia 19 marca 2012 roku, I ACz 455/12, LEX nr 1130082.

⁸ Tak SN w postanowieniu z dnia 3 czerwca 1971 roku, I CZ 57/71, OSP 1972, z. 6, poz. 105.

instancji⁹. Co warte podkreślenia, w razie odmowy udzielenia zabezpieczenia w omawianej sytuacji uprawniony nie jest związany terminem do wniesienia pisma wszczynającego postępowanie i pisma takiego może w ogóle nie wnieść, wobec czego może faktycznie nie zaistnieć sposobność do orzeczenia o kosztach takiego postępowania zabezpieczającego, co prowadzi do naruszenia, odpowiednio stosowanej w postępowaniu zabezpieczającym, zasady zwrotu stronie wygrywającej poniesionych kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony¹⁰.

Istotę postępowania zabezpieczającego jako postępowania, które ma na celu jedynie tymczasowe zabezpieczenie roszczeń uprawnionego na czas trwania postępowania, wyraża art. 731 k.p.c., stanowiący, iż zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Zasadą będą zatem zabezpieczenia o charakterze *stricte* konserwacyjnym, których zadaniem jest zachowanie dotychczasowego stanu rzeczy (następuje to przez stosowanie środków uniemożliwiających usunięcie przez obowiązane składników majątkowych w celu przeciwdziałania wykonaniu zabezpieczenia), wyjątkiem zaś zabezpieczenia o charakterze nowacyjnym, w istocie zmierzające do zaspokojenia roszczenia, któremu udzielono zabezpieczenia¹¹. Za bardzo kontrowersyjny uznać przy tym należy pogląd wyrażony w judykaturze, jakoby nowacyjne zabezpieczenie roszczeń może nawet w istocie nie różnić się od treści rozstrzygnięcia sprawy (tzw. antycypacja przyszłego rozstrzygnięcia), o ile uprawniony wykaże, że bez takiego zabezpieczenia narażony będzie na szkodę albo inne niekorzystne skutki¹². Zauważa się bowiem trafnie, że tytuł zabezpieczenia, z istoty swej tymczasowy, nie może zniweczyć tytułu egzekucyjnego. Może co najwyżej przełożyć się na sposób realizacji tytułu wykonawczego, który powstanie na bazie przedmiotowego tytułu egzekucyjnego¹³.

Zgodnie z treścią art. 730¹ § 1-3 k.p.c. udzielenia zabezpieczenia może żądać każda strona lub uczestnik postępowania, jeżeli uprawdopodobni roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Przedmiotowy interes prawny istnieje przy tym wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie. Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia uważa się za uprawdopodobniony, gdy żądającym zabezpieczenia jest powód dochodzący należności zapłaty z tytułu transakcji handlowej w rozumieniu ustawy z dnia 8 marca 2013 roku o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych¹⁴, w przypadku gdy wartość tej transakcji nie przekracza siedemdziesięciu pięciu tysięcy złotych, a dochodzona należność nie została uregulowana i od dnia upływu terminu jej płatności upłynęły co najmniej trzy miesiące. Przy wyborze sposobu zabezpieczenia sąd uwzględni natomiast interesy stron lub uczestników postępowania w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną, zaś obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę.

⁹ Tak D. Zawistowski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom IV: *Artykuły 730-1088*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, s. 50.

¹⁰ Tak SN w postanowieniu z dnia 20 lipca 2012 roku, II CZ 57/12, LEX nr 1228784.

¹¹ Tak Z. Woźniak, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2012, s. 32.

¹² Tak SO w Gdańsku w postanowieniu z dnia 13 stycznia 2013 roku, III CZ 42/13, POSAG 2013, nr 2, s. 112-119.

¹³ Tak SA w Łodzi w wyroku z dnia 22 stycznia 2014 roku, I ACa 878/13, LEX nr 1428183.

¹⁴ Tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 424.

Kluczowym założeniem jest przy tym uznanie, iż możliwość uzyskania zabezpieczenia nie ogranicza się jedynie do podmiotów, z inicjatywy których wszczynane jest postępowanie w sprawie, gdyż udzielenia zabezpieczenia mogą się domagać obie strony w procesie (jak również interwenienci główni) oraz wnioskodawca i uczestnicy postępowania nieprocesowego¹⁵. Z samym wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia, oprócz uprawnionego, może wystąpić również m.in. prokurator, jeżeli, w jego ocenie, wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego (art. 7 k.p.c.), i to niezależnie od tego, czy to on wniósł pozew w sprawie, interwencji uboczny, który jest uprawniony do dokonywania wszelkich czynności procesowych dopuszczalnych według stanu sprawy (art. 79 k.p.c.), czy też organizacje pozarządowe (art. 8 k.p.c.)¹⁶.

W judykaturze podkreśla się natomiast, że uprawdopodobnienie nie może być utożsamiane z udowodnieniem roszczenia, albowiem oznacza jedynie, że uprawniony przedstawił i należyte uzasadnił twierdzenia, które stanowią podstawę dochodzonego roszczenia. Uprawdopodobnienie dotyczy przy tym dwóch aspektów, to jest okoliczności faktycznych, na których opiera się roszczenie i które powinny być przedstawione, a ich istnienie prawdopodobne w świetle dowodów oferowanych przez uprawnionego, a także podstawy prawnej roszczenia, która powinna być również prawdopodobna. Uprawdopodobnienie nie może w zasadzie opierać się na samych twierdzeniach strony. Przeprowadza się je za pomocą środków nieskrępowanych wymaganiami stawianymi co do formy przez przepisy k.p.c. o postępowaniu dowodowym. Uprawdopodobnienie okoliczności faktycznej może nastąpić nie tylko przez przedstawienie sądowi dowodów pisemnych, ale także za pomocą innych środków dowodowych, które wymagają podjęcia czynności dowodowych¹⁷.

Należy przyjąć, że roszczenie jest uprawdopodobnione, jeżeli istnieje szansa na jego istnienie. Niewątpliwie ów wniosek może się w ostatecznym rezultacie okazać fałszywy w świetle głębszej analizy stanu faktycznego i prawnego. To jednak nie ma wpływu na ocenę zasadności udzielenia zabezpieczenia, gdyż istotą postępowania zabezpieczającego jest to, że sąd dokonuje jedynie pobieżnej analizy dostarczonego przez wnioskodawcę materiału dowodowego, niekoniecznie odpowiadającego wymogom stawianym dowodom przeprowadzanym w toku procesu¹⁸. Poprzez dodanie do art. 730¹ k.p.c. § 2¹ wprowadzono uproszczoną procedurę zabezpieczenia roszczeń we wskazanej w tym przepisie kategorii spraw, ograniczając obowiązek powoda do uprawdopodobnienia roszczenia i zwalniając go od ciężaru uprawdopodobnienia interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia. Ograniczenie nowej regulacji do świadczeń pieniężnych z tytułu transakcji handlowych, których wartość nie przekracza 75 000 zł, wynika z wyważenia interesu wierzyciela i dłużnika. Ustawodawca uwzględnił potrzebę zwiększenia ochrony wierzycieli w związku ze spotykanym w obrocie procederem „wytransferowywania” majątku przez dłużnika, lecz także sytuację drugiej strony transakcji, albowiem zabezpieczenie kwoty przekraczającej 75 000 zł mogłoby istotnie wpłynąć na możliwość kontynuowania przez dłużnika działalności gospodarczej. Kryterium różnicującym jest tu wartość całej umowy niezależnie od tego, czy powód w danym procesie dochodzi całości należnej mu kwoty, czy jej części. W przypadku

¹⁵ Tak D. Zawistowski, [w:] *Kodeks...*, s. 41.

¹⁶ Tak E. Wengerek, [w:] *Komentarz do części II i III k.p.c. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Wydanie uaktualnione*, red. M. Romańska, Warszawa 2009, s. 7.

¹⁷ Tak SA w Poznaniu w postanowieniu z dnia 17 lipca 2013 roku, I ACz 1182/13, LEX nr 1342337.

¹⁸ Tak SA w Katowicach w postanowieniu z dnia 27 stycznia 2014 roku, V ACz 1061/13, LEX nr 1428110.

dochodzenia jedynie części należności z tytułu danej transakcji handlowej sąd rozpoznający wniosek o zabezpieczenie powinien ustalić, czy cała kwota wynikająca z umowy nie przekracza określonej granicy¹⁹.

Jeżeli chodzi o kwestię właściwości sądu w postępowaniu zabezpieczającym, to stosownie do treści art. 734 k.p.c. do udzielenia zabezpieczenia właściwy jest sąd, do którego właściwości należy rozpoznanie sprawy w pierwszej instancji. Jeżeli nie można ustalić takiego sądu, właściwy jest sąd, w którego okręgu ma być wykonane postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, a z braku tej podstawy lub w przypadku, w którym postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia miałyby być wykonane w okręgach różnych sądów - sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia zgłoszony w toku postępowania rozpoznaje sąd tej instancji, w której toczy się postępowanie, z wyjątkiem przypadku, gdy sądem tym jest Sąd Najwyższy. Wtedy o zabezpieczeniu orzeka sąd pierwszej instancji. W myśl art. 735 § 2 k.p.c. w sprawie, którą rozpoznaje sąd w składzie trzech sędziów, w przypadku niecierpiącym zwłoki postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia może być wydane przez sąd w składzie jednego sędziego.

W wyniku nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 roku²⁰ uchylono § 1 art. 735 k.p.c., który stanowił, że wniosek o udzielenie zabezpieczenia podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Jest to konsekwencją dodania do art. 148 k.p.c. § 3, zgodnie z treścią którego sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym. W doktrynie podnosi się przy tym, że treść dawnego art. 735 § 1 k.p.c. (obecnie art. 148 § 3 k.p.c.) jest przejawem zasady szybkości postępowania zabezpieczającego, przy jednoczesnym ograniczeniu jego kontradyktoryjności. I choć wyznaczenie rozprawy jest możliwe na ogólnych zasadach, to należy wystrzegać się tego wówczas, gdy okoliczności wymagają bezwłocznego działania, a zwłaszcza wtedy, gdy dla skuteczności zabezpieczenia ważny jest element zaskoczenia dłużnika²¹. Wskazuje się również, że dodanie do art. 148 k.p.c. § 3 stanowi istotne odstępstwo od konstytucyjnej zasady jawności postępowania sądowego, nawet jeżeli przyjąć, zgodnie ze stanowiskiem dominującym w literaturze, że przewidziana w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP²² zasada jawności dotyczy tylko etapu merytorycznego rozpoznawania i rozstrzygania spraw, a nie kwestii incydentalnych. Zniesiona bowiem zostaje tym samym jawność zewnętrzna wielu istotnych czynności sądowych, a tym samym znacznie ograniczone zostają społeczno-wychowawcze i kontrolne funkcje jawności postępowania sądowego, gwarantujące prawo obywateli do bezstronnego i niezależnego sądu. Podkreśla się jednakowoż, iż zgodnie z art. 148 § 2 sąd może skierować sprawę na posiedzenie jawne i wyznaczyć rozprawę także wówczas, gdy sprawa podlega rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, a zatem w każdym przypadku sąd powinien rozważyć, czy interes społeczny oraz cel wymiaru sprawiedliwości nie wymagają jawnego rozpoznania sprawy lub podjęcia określonych czynności procesowych na posiedzeniu jawnym²³.

¹⁹ Tak E. Stefańska, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom II: Art. 478-1217, red. M. Manowska, Warszawa 2021, s. 797-798.

²⁰ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469).

²¹ Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks...*, s. 53.

²² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

²³ Tak I. Gromska-Szuster, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, tom I: *Artykuły 1-366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, s. 659.

Wreszcie, zgodnie z treścią art. 735¹ § 1-3 k.p.c. w sprawach o udzielenie zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, w których żądającym zabezpieczenia jest powód dochodzący należności zapłaty z tytułu transakcji handlowej w rozumieniu ustawy z dnia 8 marca 2013 roku o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych, o których mowa w art. 730¹ § 2¹, postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia może wydać także referendarz sądowy. Referendarz sądowy nie może podejmować czynności zastrzeżonych dla sądu, o których mowa w art. 751 k.p.c. (dotyczące rzeczy ulegających szybkiemu zepsuciu jako przedmiotowi zabezpieczenia). Powyższa możliwość jest również wyłączona w sytuacji zabezpieczenia, o którym mowa w art. 747 pkt 6 k.p.c. (ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązującego albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązującego). Do skargi na postanowienie referendarza sądowego stosuje się odpowiednio przepis art. 767^{3a} k.p.c. (wniesienie skargi na postanowienie referendarza sądowego nie powoduje utraty mocy zaskarżonego postanowienia, jeżeli wniesiono skargę na postanowienie referendarza sądowego wydane na podstawie art. 395 § 2 k.p.c., to ponowne wydanie postanowienia na tej podstawie przez referendarza sądowego nie jest dopuszczalne, sąd rozpoznaje skargę w składzie jednego sędziego jako sąd drugiej instancji, zaś po jej rozpoznaniu utrzymuje w mocy lub zmienia zaskarżone postanowienie, stosując odpowiednio przepisy o zażaleniu). Skarga podlega rozpoznaniu w terminie tygodnia od dnia jej wpływu do sądu.

W doktrynie wskazano, iż referendarze sądowi mogą wydawać nakazy zapłaty w postępowaniu upominawczym i nakazowym, ale do tej pory nie mieli uprawnień do wydawania postanowień w przedmiocie zabezpieczenia. W związku z wprowadzeniem uproszczonej procedury zabezpieczenia roszczeń w sprawach, o których mowa w art. 730¹ § 2¹, należało zagwarantować szybkie rozpoznawanie wniosków. Dlatego w tej kategorii spraw wyposażono referendarzy sądowych w uprawnienie do wydawania postanowień w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia²⁴.

WYMOGI FORMALNE I METODYKA ROZPOZNAWANIA WNIOSKU O ZABEZPIECZENIE

Jeśli chodzi o wymagania formalne wniosku o zabezpieczenie, to zgodnie z treścią art. 736 § 1-4 k.p.c. powinien on odpowiadać wymaganiom przepisanych dla każdego pisma procesowego, ponadto zawierać wskazanie sposobu zabezpieczenia (w sprawach o roszczenie pieniężne wskazywać również sumę zabezpieczenia) oraz uprawdopodobnienie okoliczności uzasadniających wnioski, a jeżeli został złożony przed wszczęciem postępowania, zwięzłe przedstawienie przedmiotu sprawy. Wskazana suma zabezpieczenia nie może być przy tym wyższa od dochodzonego roszczenia liczonego wraz z odsetkami do dnia wydania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia oraz z kosztami wykonania zabezpieczenia. Suma ta może obejmować także przewidywane koszty postępowania. Jeżeli w ramach zabezpieczenia obowiązany składa sumę zabezpieczenia, sumę tę umieszcza na rachunku depozytowym Ministra Finansów, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

²⁴ Tak E. Stefańska, [w:] *Kodeks...*, s. 809.

W orzecznictwie zwraca się przy tym uwagę na konieczność wskazania sposobu zabezpieczenia, co wynika z obowiązującej w postępowaniu zabezpieczającym zasady związania sądu treścią wniosku o udzielenie zabezpieczenia i odpowiada podobnym celom jak dokładne oznaczenie w pozwie dochodzonego żądania²⁵. Podkreśla się ponadto konieczność stanowczego rozdzielenia w postępowaniu o udzielenie zabezpieczenia etapu wstępnego badania wniosku pod kątem zachowania wymagań formalnych oraz etapu merytorycznego rozpoznania, do którego uprawniony jest wyłącznie sąd, a nie przewodniczący²⁶. Treść art. 736 § 3 k.p.c. *in fine* czyni przy tym fakultatywnym składnikiem sumy zabezpieczenia, którą autor wniosku o zabezpieczenie jest obowiązany wskazać, ubiegając się o udzielenie zabezpieczenia roszczenia pieniężnego, przewidywane koszty postępowania, w ramach którego zabezpieczenie ma być orzeczone. Takie określenie ustawowe tego składnika każe przyjmować, że w tym przypadku chodzi o kwotę, która potencjalnie może być przyznana podmiotowi wygrywającemu spór i to niezależnie od tego, czy zakończy się on po przeprowadzeniu postępowania przed pierwszą instancją²⁷.

W doktrynie z kolei wyraźnie artykułuje się brak jakichkolwiek podstaw do odmiennego traktowania wniosków o udzielenie zabezpieczenia (na etapie ich zwrotu i uzależniania możliwości zaskarżenia orzeczeń o ich zwrocie zażaleniem), w zależności od tego, czy wniosek o udzielenie zabezpieczenia złożony został przed wytoczeniem powództwa równocześnie z tą czynnością, czy też w toku procesu. Zawsze bowiem wniosek o udzielenie zabezpieczenia wszczyna odrębne postępowanie zabezpieczające, podlegające określonym rygorom, niezależnie od tego, czy jest to postępowanie, którego przedmiot stanowi wyłącznie kwestia zasadności zabezpieczenia, czy też postępowanie incydentalne we wszczętym postępowaniu sądowym²⁸.

Co do opłaty sądowej od wniosków o zabezpieczenie roszczenia to stan prawny obowiązujący do dnia 20 sierpnia 2019 roku różnicował opłaty od wniosków o udzielenie, zmianę lub uchylenie zabezpieczenia roszczenia w zależności od rodzaju zabezpieczonego prawa (niemajątkowe czy majątkowe). Zróżnicowanie to było zbędne i nie miało uzasadnienia merytorycznego, skoro postępowanie w jednym i drugim przypadku jest takie samo. Należało również dopasować pojęcia używane przez przepisy u.k.s.c.²⁹ do pojęć używanych przez k.p.c., który nie posługuje się rozróżnieniem zabezpieczanych roszczeń na majątkowe i niemajątkowe, lecz na pieniężne i pozostałe. Wobec tego wprowadzono jednolitą opłatę sądową od wszystkich wniosków o udzielenie, zmianę lub uchylenie zabezpieczenia roszczenia niezależnie od ich przedmiotu. Dla uproszczenia postępowania (uniknięcia ustalania wartości przedmiotu zabezpieczenia) ustalono ją jako stałą, równą większości pozostałych opłat, czyli w wysokości 100 złotych. Opłatę tę należało jednak istotnie podwyższyć w przypadku wniosku o zabezpieczenie roszczenia pieniężnego składanego przed wytoczeniem powództwa, w tej bowiem kategorii wniosków najczęściej dochodzi do nadużyć. Względem na zapobiega-

²⁵ Tak SA w Lublinie w wyroku z dnia 15 października 2013 roku, I ACa 408/13, LEX nr 1402936.

²⁶ Tak SA w Białymstoku z postanowieniu z dnia 30 grudnia 2008 roku, I ACz 1001/08, OSAB 2008, nr 4, s. 36-38.

²⁷ Tak SA w Krakowie w postanowieniu z dnia 4 września 2012 roku, I ACz 1227/12, LEX nr 1216298.

²⁸ Tak A. Stefanowska, *Glosa do uchwały SN z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 65/08*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 6, s. 164-170.

²⁹ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. 2019, poz. 78,5 z późn. zm.); dalej: u.k.s.c.

nie nadużyciom musiał tu przeważać nad względem na dostępność zabezpieczenia. Opłata w tym przypadku powinna być uzależniona od opłaty ustalonej na podstawie wartości przedmiotu postępowania (zabezpieczanego roszczenia pieniężnego). Wydaje się, że ustalenie jej na poziomie jednej czwartej części opłaty należnej od pozwu o dane roszczenie wystarczy do uczynienia nadużyć nieopłacalnymi. Aby nie represjonować powodów, którzy nie nadużywają instytucji zabezpieczenia, należało przewidzieć, że opłatę od zabezpieczenia zalicza się na poczet opłaty od pisma wszczynającego postępowanie, jeżeli zostało wniesione w terminie przewidzianym do tego w przepisach o zabezpieczeniu, a w przypadku nieuwzględnienia wniosku o zabezpieczenie w terminie dwóch tygodni od doręczenia, względnie ogłoszenia postanowienia odmownego. Odpowiednie regulacje zawarto w art. 68 i 69 u.k.s.c.³⁰

Jak już była mowa powyżej, stosownie do treści art. 738 k.p.c. sąd rozpoznaje wniosek o udzielenie zabezpieczenia w jego granicach, biorąc za podstawę orzeczenia materiał zebrany w sprawie.

Owe granice wyznacza przy tym żądanie wniosku i wskazana w uzasadnieniu podstawa zabezpieczenia. Co się tyczy sposobów zabezpieczenia, to o ile przy zabezpieczeniu roszczeń pieniężnych w grę wchodzi wyłącznie sposoby wymienione w art. 747 k.p.c., to wyliczenie sposobów zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych przedstawione w art. 755 k.p.c. jest jedynie przykładowe. Sąd jest związany sposobem zabezpieczenia wnioskowanym przez wierzyciela. Zasada ta dotyczy zarówno zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, jak i innych przypadków zabezpieczenia³¹. Jednakowoż, pomimo związania sądu sposobem zabezpieczenia wskazanym przez uprawnionego we wniosku, w wypadku gdy uprawniony żąda zabezpieczenia w sposób, który obciąża zobowiązanego ponad potrzebę, ochrona interesu obowiązanego wymaga, aby wniosek o udzielenie zabezpieczenia został przynajmniej w części oddalony, czemu uprawniony może zapobiec poprzez przedstawienie we wniosku alternatywnych sposobów zabezpieczenia³².

Jak stanowi art. 737 k.p.c., wniosek o udzielenie zabezpieczenia podlega rozpoznaniu bezzwłocznie, nie później jednak niż w terminie tygodnia od dnia jego wpływu do sądu, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Jeżeli ustawa przewiduje rozpoznanie wniosku na rozprawie, należy ją wyznaczyć tak, aby rozprawa mogła odbyć się w terminie miesięcznym od dnia wpływu wniosku.

Co ważne, instrukcyjny termin do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia liczy się od dnia skutecznego złożenia wniosku, tj. od dnia, w którym wniosek nie jest dotknięty brakiem uniemożliwiającymi nadanie mu prawidłowego biegu. W doktrynie i judykaturze zauważono przy tym wątpliwość powstającą w sytuacji, gdy wniosek o udzielenie zabezpieczenia został zgłoszony w piśmie inicjującym postępowanie, przy czym pismo to nie odpowiada wymogom formalnym pozwalającym na nadanie mu biegu. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia zgłaszany w piśmie procesowym inicjującym postępowanie w sprawie nie podlega bowiem opłacie, dlatego też w praktyce od zgłaszanego w ten sposób wniosku nie jest uiszczana opłata. W takiej sytuacji dopóki pismo inicjujące postępowanie w sprawie nie będzie odpowiadać wymogom formalnym

³⁰ Szersze rozważania na ten temat zawarte są w Rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3137, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=08DD888BE3C80433C1258384004202CC.

³¹ Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks...*, red. A. Jakubecki, s. 56.

³² Tak SA w Krakowie w postanowieniu z dnia 24 stycznia 2013 roku, I Acz 2179/12, LEX nr 1267324.

umożliwiający nadanie mu biegu, dopóty sąd nie będzie uprawniony do rozpoznania nieopłaconego wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Rozpoznanie nieopłaconego wniosku o udzielenie zabezpieczenia jest możliwe wyłącznie wtedy, gdy zostanie on zgłoszony w piśmie inicjującym postępowanie, tj. piśmie skutecznie wniesionym. Pismo procesowe inicjujące postępowanie w sprawie jest zaś skutecznie wniesione w chwili, w której nie zawiera braków uniemożliwiających nadanie mu biegu, tj. nie zawiera braków formalnych i fiskalnych³³. Naruszenie terminów wskazanych w art. 737 k.p.c. nie powoduje przy tym „automatycznie” stwierdzenia przewlekłości postępowania zabezpieczającego³⁴. O przewlekłości postępowania można bowiem mówić dopiero wówczas, gdy pomiędzy kolejnymi czynnościami procesowymi sądu występują długie i nieuzasadnione przerwy albo też pewne czynności są mało celowe lub nie są podejmowane w ogóle. Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia powinno być zatem wydane możliwie szybko, a w każdym razie w takim czasie, aby zgodnie z istotą i celem postępowania zabezpieczającego mogło zapewnić skuteczność realizacji orzeczenia co do istoty sprawy³⁵.

W odniesieniu do kwestii doręczenia postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia, to w myśl art. 740 § 1-4 k.p.c. wydane na posiedzeniu niejawnym postanowienie o odmowie udzielenia zabezpieczenia, jak również postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, które podlega wykonaniu przez organ egzekucyjny, oraz dalsze postanowienia dotyczące tego zabezpieczenia sąd doręcza tylko uprawnionemu, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Doręczenia obowiązanemu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, które podlega wykonaniu przez organ egzekucyjny, dokonuje ten organ, równocześnie z przystąpieniem do wykonania tego postanowienia. W powyższych wypadkach obowiązanemu nie doręcza się również zażalenia uprawnionego ani postanowienia sądu drugiej instancji rozstrzygającego o tym zażaleniu. Jeżeli ustanowiono jako zabezpieczenie zarząd nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązanego albo zakładem wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązanego, doręczenia obowiązanemu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia dokonuje zarządca ustanowiony przez sąd. Jeżeli obowiązanemu odmawia przyjęcia postanowienia albo gdy zarządca jest wprowadzony w zarząd przez komornika, doręczenia postanowienia o zabezpieczeniu dokonuje komornik. Powyższe przepisy stosuje się także do postanowień w przedmiocie zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości hipoteką przymusową. Doręczenia obowiązanemu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia dokonuje sąd prowadzący księgę wieczystą równocześnie z doręczeniem orzeczenia w przedmiocie wniosku o wpis hipoteki.

Co ważne, obowiązująca do dnia 6 listopada 2019 roku regulacja była niejednoznaczna w zakresie postanowień oddalających wniosków o zabezpieczenie, wskutek czego w zakresie doręczania postanowień odmownych wykształciły się rozbieżne praktyki, a mianowicie albo były one doręczane także obowiązanemu (ponieważ postanowienie odmowne nie podlegało wykonaniu przez organ egzekucyjny), albo nie były (gdyż przepis stanowił o postanowieniach „w przedmiocie”, a nie odmownych). Tę rozbieżną praktykę należało ujednoczyć poprzez zmianę art. 740 § 1 k.p.c., która powinna doprowadzić do doręczania postanowień

³³ Tak Z. Woźniak, [w:] *Kodeks...*, red. J. Gołaczyński, s. 42, jak również SA w Białymstoku w postanowieniu z dnia 17 kwietnia 2012 roku, I AS 3/12, OSAB 2012, nr 2-3, s. 43-45.

³⁴ Tak SA w Katowicach w postanowieniu z dnia 30 września 2013 roku, I S 117/13, LEX nr 1378727.

³⁵ Tak SO w Bydgoszczy w postanowieniu z dnia 7 lipca 2014 roku, II S 35/14, LEX nr 1565812.

oddalających wniosków o zabezpieczenie tylko uprawnionemu. Doręczanie odpisów takich postanowień osobie mającej zostać obowiązana jest bowiem oczywiście bezcelowe. Ograniczenia doręczeń zawarte dotychczas w art. 740 § 1-2 miały zapobiec ukrywaniu, zbywaniu lub obciążaniu przez obowiązanego mienia objętego zabezpieczeniem. Problem ten dotyczył jednak nie tylko zajęcia rzeczy lub prawa, lecz także obciążenia nieruchomości hipoteką przymusową. Zabezpieczenia w ten sposób na wniosek uprawnionego dokonuje sąd wieczystoksięgowy poprzez wpis hipoteki przymusowej. Dokonanie wpisu pochłania pewien czas, co powoduje, że w sytuacji, gdy postanowienie o zabezpieczeniu poprzez ustanowienie hipoteki przymusowej jest doręczane obu stronom, obowiązany jest w stanie zbyć lub obciążyć nieruchomość przed wpisaniem do księgi wieczystej wzmianki o wniosku uprawnionego o wpis hipoteki przymusowej. Dlatego regulacja z art. 740 § 1 wymagała poszerzenia o postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia poprzez obciążenie nieruchomości hipoteką przymusową. Ponieważ podstawą wpisu takiej hipoteki jest postanowienie o zabezpieczeniu, jego odpis powinien doręczyć obowiązanemu sąd prowadzący księgę wieczystą równocześnie z doręczeniem orzeczenia w przedmiocie wniosku o wpis hipoteki. Konsekwencją a contrario zmiany art. 740 § 1 jest to, że obowiązanemu doręcza się wszelkie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia niepodlegającego wykonaniu przez organ egzekucyjny. W tej liczbie mieszczą się również postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia w sposób określony w art. 747 pkt 2-6. Wskutek tego zbędny stał się szczególny przepis art. 748, który uchylono³⁶.

WZRUSZALNOŚĆ I WYKONANIE ORZECZEŃ W PRZEDMIOCIE ZABEZPIECZENIA

Zgodnie z treścią art. 741 § 1-3 k.p.c. na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia przysługuje zażalenie. Zażalenie rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów. Sąd może uchylić zaskarżone postanowienie tylko wtedy, gdy zachodzi nieważność postępowania.

Wskutek nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 roku wprowadzono zatem w postępowaniu zabezpieczającym, jako zasadę, zażalenie „poziome”³⁷. Zażalenie to przysługuje zatem na wszelkie postanowienia sądu w przedmiocie zabezpieczenia, a więc nie tylko postanowienia uwzględniające wniosek, ale także oddalające wniosek, uchylające, zmieniające bądź ograniczające zabezpieczenie, uzależniające wykonanie zabezpieczenia od złożenia kaucji, czy wreszcie postanowienie sądu deklaratywnie stwierdzające upadek zabezpieczenia. Z powyższego przepisu wynika natomiast *a contrario*, że wyłączone jest zażalenie na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia wydane przez sąd działający jako druga instancja, a więc w przypadku zgłoszenia wniosku o zabezpieczenie dopiero w postępowaniu apelacyjnym³⁸.

Biorąc pod uwagę cele postępowania zabezpieczającego, jako bardzo istotna jawi się kwestia wykonywania postanowień o udzieleniu zabezpieczenia. I tak, w myśl art. 739 § 1-2 k.p.c., wykonanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia sąd może uzależnić od złoże-

³⁶ Szerzej na ten temat Rządowy projekt...

³⁷ Szerzej na ten temat m.in.: M. Śladkowski, *Apelacja i zażalenie w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r.*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, z. 4, s. 181-201.

³⁸ Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks...*, red. A. Jakubecki, s. 60.

nia przez uprawnionego kaucji na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego lub, stosownie do okoliczności, innych osób, powstałych w wyniku wykonania postanowienia o zabezpieczeniu. Z kaucji tej będzie przysługiwało obowiązanemu lub, stosownie do okoliczności, innym osobom dotkniętym wykonaniem postanowienia o zabezpieczeniu pierwszeństwo zaspokojenia przed innymi należnościami zaraz po kosztach egzekucyjnych. Powyższej regulacji nie stosuje się, gdy uprawnionym jest Skarb Państwa oraz w wypadku zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych, o rentę, a także należności pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy, w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika.

W doktrynie trafnie zauważa się przy tym, że choć wydanie przez sąd postanowienia uzależniającego wykonanie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia od uiszczenia kaucji przez uprawnionego może nastąpić zarówno z urzędu, jak i na wniosek stron, to omawiane rozwiązanie służy *de facto* ochronie interesów obowiązanego. Z kolei możliwość wnioskowania przez obowiązanego o uzależnienie wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia od złożenia przez uprawnionego kaucji, na etapie poprzedzającym wydanie postanowienia o zabezpieczeniu, w praktyce możliwa jest jedynie wyjątkowo. Sąd przed rozpoznaniem wniosku o udzielenie zabezpieczenia nie doręcza bowiem jego odpisu obowiązanemu, a nawet gdy wniosek o zabezpieczenie jest zawarty w pozwie, którego odpis podlega doręczeniu, pozwany zwykle nie zdąży zająć stanowiska co do wniosku o zabezpieczenie, skoro wniosek ten podlega rozpoznaniu bezzwłocznie. Nakłada to na sąd obowiązek dokonania z urzędu wnikliwej oceny, czy w okolicznościach konkretnej sprawy potencjalne wykonanie zabezpieczenia stwarza niebezpieczeństwo doznania przez obowiązanego szkody³⁹.

Z kolei stosownie do treści art. 743 § 1-3 k.p.c., w sytuacji gdy postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji, do wykonania tego postanowienia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, z tym że sąd nadaje postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia klauzulę wykonalności z urzędu, zaś jeżeli z uwagi na swą treść postanowienie to podlega wykonaniu w inny sposób, stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące tego sposobu. Podstawą przeprowadzenia postępowania jest wtedy postanowienie zaopatrzone z urzędu przez przewodniczącego we wzmiankę o wykonalności. Z kolei jeżeli wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu zostało uzależnione od złożenia przez uprawnionego kaucji na zabezpieczenie roszczeń obowiązanego, powstałych w wyniku wykonania postanowienia o zabezpieczeniu, sąd nadaje mu klauzulę wykonalności, albo przewodniczący zaopatruje je we wzmiankę o wykonalności, po złożeniu kaucji.

To zatem, w jaki sposób zostanie wykonane postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, zależy od zastosowanego przez sąd sposobu zabezpieczenia. Jeśli treść udzielonego zabezpieczenia nadaje się do wykonania w sposób unormowany w części trzeciej k.p.c., postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wykonuje się w drodze egzekucji. Do postanowień, które podlegają wykonaniu w drodze egzekucji, należą wszystkie zabezpieczenia, które nawiązują do przyjętych przez ustawodawcę w części trzeciej k.p.c. sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych i niepieniężnych⁴⁰. Ponadto treść art. 743 § 1 k.p.c., zgodnie z którą, jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji, do wykonania tego postanowie-

³⁹ Tak D. Zawistowski, [w:] *Kodeks...*, red. T. Wiśniewski, s. 72.

⁴⁰ Tak Z. Woźniak, [w:] *Kodeks...*, red. J. Gołaczyński, s. 54-55.

nia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, prowadzi do wniosku, że przykładowo zlecenie komornikowi poszukiwania za wynagrodzeniem majątku dłużnika i osoby obowiązanej może mieć miejsce nie tylko przy wszczęciu i w toku egzekucji, ale także w postępowaniu zabezpieczającym. Poszukiwanie majątku dłużnika i osoby obowiązanej jest więc czynnością podejmowaną w ramach postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego⁴¹.

POZOSTAŁE KWESTIE WIĄŻĄCE SIĘ Z PROBLEMATYKĄ OGÓLNEGO POSTĘPOWANIA ZABEZPIECZAJĄCEGO

Szczególną kwestią zarówno w postępowaniu egzekucyjnym, jak i zabezpieczającym jest sytuacja, gdy jego podmiotem jest osoba pozostająca w związku małżeńskim⁴².

Jak stanowi art. 743¹ § 1-4 k.p.c., postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wydane przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim stanowi podstawę do podjęcia czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego. W terminie tygodnia od dnia dokonania pierwszej czynności związanej z wykonaniem zabezpieczenia małżonek obowiązany może sprzeciwić się wykonaniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, o czym organ wykonujący zabezpieczenie niezwłocznie zawiadamia uprawnionego. Sprzeciw małżonka obowiązany nie wstrzymuje przy tym wykonania zabezpieczenia. Jeżeli jednak zabezpieczenie prowadzi do zaspokojenia uprawnionego, wstrzymuje się wypłatę pieniędzy uzyskanych w postępowaniu zabezpieczającym. W razie sprzeciwu uprawniony może w terminie dwóch tygodni od dnia zawiadomienia, pod rygorem upadku zabezpieczenia w zakresie wykonania na mieniu wchodzącym w skład majątku wspólnego, wystąpić do sądu o nadanie temu postanowieniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi obowiązany, przy odpowiednim zastosowaniu art. 787 k.p.c. Upadek zabezpieczenia następuje tutaj również w razie oddalenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności.

W doktrynie bardzo słusznie podkreślono, że ratio legis powyższej regulacji polega na ułatwieniu dokonania zabezpieczenia, czego przejawem jest możliwość zabezpieczenia na majątku wspólnym bez uzyskania klauzuli przeciw małżonkowi obowiązany. Co godne podkreślenia, nie zmienia to jednakowoż materialnoprawnych zasad odpowiedzialności małżonka dłużnika za jego zobowiązania. Na uwadze trzeba zatem mieć treść art. 41 § 1 k.r.o., według którego, jeżeli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, wierzyciel może żądać zaspokojenia także z majątku wspólnego małżonków, jak również art. 787 k.p.c., z którego wynika, że tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika⁴³.

⁴¹ Tak Z. Szczurek, *Gromadzenie w postępowaniu egzekucyjnym informacji o stanie majątkowym dłużnika*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2005, nr 10-12, s. 7-15.

⁴² Szerzej na ten temat: M. Śladkowski, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 5, s. 292-296.

⁴³ Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks...*, red. A. Jakubecki, s. 67.

Ponieważ sposób ukształtowania prawnego charakteru postępowań egzekucyjnego i zabezpieczającego wymaga od ustawodawcy zachowania swoistej równowagi pomiędzy zapewnieniem należytej ochrony obu stronom, to jest zarówno wierzycielowi (uprawnionemu), jak i dłużnikowi (zobowiązanemu)⁴⁴, bardzo istotną kwestią jest również uregulowanie problematyki uchylenia, zmiany, jak i upadku zabezpieczenia.

I tak, zgodnie z treścią art. 742 § 1-4 k.p.c., obowiązany może w każdym czasie żądać uchylenia lub zmiany prawomocnego postanowienia, którym udzielono zabezpieczenia, gdy przestanie istnieć lub zmieni się przyczyna zabezpieczenia. Jeżeli obowiązany złoży na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumę zabezpieczenia żadaną przez uprawnionego we wniosku o udzielenie zabezpieczenia, zabezpieczenie upada. Przed wydaniem postanowienia w przedmiocie uchylenia lub ograniczenia zabezpieczenia sąd wysłucha uprawnionego. Wniesienie zażalenia na postanowienie uchylające lub zmieniające postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wstrzymuje wykonanie postanowienia. Powyższych regulacji nie stosuje się, gdy uchylenie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia nastąpiło na skutek złożenia przez obowiązane na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumy wystarczającej do zabezpieczenia.

Wprowadzenie możliwości uzyskania przez obowiązane postanowienia stwierdzającego upadek zabezpieczenia z mocy prawa jest przy tym szczególnie istotne w wypadkach, gdy na podstawie tytułu zabezpieczającego zostało wszczęte postępowanie, w którym taki tytuł jest realizowany. Fakt upadku zabezpieczenia z mocy prawa nie podlega bowiem stwierdzeniu przez organ wykonujący tytuł zabezpieczający. Osiągnięcie przez obowiązane oczekiwanego skutku związanego z upadkiem zabezpieczenia z mocy prawa wymaga wykazania przed takim organem, że zabezpieczenie istotnie upadło⁴⁵.

W judykaturze podkreślono przy tym, iż zasadność żądania dłużnika uchylenia lub zmiany prawomocnego orzeczenia tymczasowego, opartego na twierdzeniu, że odpadła lub zmieniła się przyczyna zabezpieczenia, uwarunkowana jest wykazaniem zmian, jakie nastąpiły w stanie faktycznym sprawy stanowiącym podstawę wydania zarządzenia tymczasowego⁴⁶. Uchylenie lub zmiana zabezpieczenia dopuszczalne są również podczas zawieszenia postępowania⁴⁷. Wyklucza się ponadto możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia po upadku zabezpieczenia z mocy prawa lub domagania się w tej sytuacji jego zmiany lub uchylenia, na podstawie art. 742 § 1 k.p.c. Skutek upadku zabezpieczenia z mocy prawa „wyprzedza” bowiem skutek możliwy do osiągnięcia po rozpoznaniu wniosku o uchylenie lub zmianę zabezpieczenia oraz zażalenia obowiązane i czyni je bezprzedmiotowymi. Powinno to, w wypadku gdyby zostały złożone, prowadzić do umorzenia postępowania wywołanego ich wniesieniem⁴⁸.

W myśl art. 744 § 1-2 k.p.c. zabezpieczenie natomiast upada w razie prawomocnego zwrotu albo odrzucenia pozwu lub wniosku, oddalenia powództwa lub wniosku albo umorzenia postępowania, a także w sytuacji, gdy zostało udzielone przed wszczęciem postępowania, jeżeli uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia lub też wystąpił o roszczenia inne niż to, które zostało zabezpieczone.

⁴⁴ Szerzej na ten temat: M. Śladkowski, *Skarga...*

⁴⁵ Tak D. Zawistowski, [w:] *Kodeks...*, red. T. Wiśniewski, s. 85.

⁴⁶ Tak SN w postanowieniu z dnia 23 sierpnia 1989 roku, II CZ 135/89, LEX nr 8982.

⁴⁷ Tak SN w uchwale z dnia 16 października 1972 roku, III CZP 67/72, OSP 1973, nr 5, poz. 87.

⁴⁸ Tak SA we Wrocławiu w postanowieniu z dnia 21 maja 2012 roku, I ACz 906/12, LEX nr 1171337.

Co szczególnie godne podkreślenia, upadek zabezpieczenia w sytuacjach wymienionych w art. 744 k.p.c. następuje z mocy prawa⁴⁹. Tytułem uzupełnienia należy również dodać, że upadek zabezpieczenia w sytuacji ograniczenia żądania przez uprawnionego następuje w całości, gdyż dotyczy tytułu zabezpieczającego⁵⁰.

Jeśli chodzi o koszty postępowania zabezpieczającego, to stosownie do normy art. 745 § 1-2 k.p.c. rozstrzyga o nich sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, przy czym o kosztach postępowania zabezpieczającego powstałych później rozstrzyga na wniosek strony sąd, który udzielił zabezpieczenia. Jeżeli zaś postanowienie, w którym udzielono zabezpieczenia, zostało wydane przed wszczęciem postępowania w sprawie, a uprawniony nie zachował wyznaczonego mu terminu do jej wszczęcia, obowiązany może w terminie dwóch tygodni od upływu tego terminu złożyć wniosek o przyznanie mu kosztów. W tym terminie wniosek taki może zgłosić uprawniony, jeżeli nie wytoczył sprawy, dlatego że obowiązany zaspokoił jego roszczenie.

W doktrynie podkreśla się, iż powyższa regulacja dotyczy wszelkich możliwych kosztów powstałych zarówno w fazie orzekania o wniosku o udzielenie zabezpieczenia, jak i na etapie wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Zawarte w tym przepisie unormowanie, zgodnie z którym o kosztach postępowania zabezpieczającego orzeka sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, świadczy o tym, iż koszty te stanowią składnik kosztów postępowania rozpoznawczego. W związku z powyższym sąd, orzekając o tych kosztach, stosuje wszystkie przepisy odnoszące się do orzekania o kosztach postępowania. Co do zasady, wynik postępowania w sprawie będzie więc decydował o odpowiedzialności za koszty postępowania zabezpieczającego. Na koszty te składać się będzie opłata od wniosku o udzielenie zabezpieczenia, opłata stosunkowa uiszczona na rzecz komornika w postępowaniu w przedmiocie wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, opłaty na rzecz innych organów uiszczone w związku z wykonaniem zabezpieczenia, czy wreszcie wydatki strony w postępowaniu w przedmiocie wykonania zabezpieczenia⁵¹. Zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia przysługuje także na postanowienie w przedmiocie kosztów postępowania zabezpieczającego, co wynika jednakowoż nie z treści przywoływanego powyżej art. 741 k.p.c., lecz z treści art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. stosowanego do postępowania zabezpieczającego z mocy art. 13 § 2 k.p.c.⁵²

Z powyższych rozważań wypływa wniosek dotyczący swoistej „wyjątkowości” instytucji zabezpieczenia, a tym samym dyrektywa wskazująca na niedopuszczalność jego ustanawiania niejako „z automatu”. Wynika ona niewątpliwie ze świadomości ryzyka wyrządzenia obowiązanemu szkody na skutek bezzasadnego ustanowienia zabezpieczenia.

Na tę kwestię zwrócił uwagę ustawodawca, który w art. 746 § 1-3 k.p.c. uregulował instytucję roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem zabezpieczenia, stwierdzając, że przysługuje ono obowiązanemu przeciwko uprawnionemu, jeżeli uprawniony nie wniósł pisma wszczynającego postępowanie w wyznaczonym terminie albo cofnął pozew lub wniosek, jak również gdy pozew lub wniosek zwrócono albo odrzucono,

⁴⁹ Tak D. Zawistowski, [w:] *Kodeks...*, red. T. Wiśniewski, s. 103.

⁵⁰ Tak SA w Poznaniu w postanowieniu z dnia 27 kwietnia 2011 roku, I ACz 535/11, LEX nr 898679.

⁵¹ Tak Z. Woźniak, [w:] *Kodeks...*, red. J. Gołaczyński, s. 65-66.

⁵² Tak A. Jakubecki, [w:] *Kodeks...*, red. A. Jakubecki, s. 927.

albo powództwo bądź wniosek oddalono lub postępowanie umorzono, a także w przypadkach wskazanych w art. 744 § 2 k.p.c. Roszczenie to wygasa, jeżeli nie będzie dochodzone w ciągu roku od dnia jego powstania, przy czym w przypadku wniesienia skargi kasacyjnej termin ten rozpoczyna bieg w dniu prawomocnego zakończenia postępowania wywołanego jej wniesieniem. Wreszcie – jeżeli w terminie miesiąca od rozpoczęcia biegu przedmiotowego terminu obowiązany nie wytoczył powództwa, sąd zwraca uprawnionemu, na jego wniosek, kaucję złożoną na zabezpieczenie roszczenia. Uprawnieni, którzy łącznie uzyskali zabezpieczenie, ponoszą przy tym solidarną odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę.

Jak podkreślono w literaturze, przepis ten ma materialnoprawny charakter, zaś odpowiedzialność w nim unormowana oparta jest na zasadzie ryzyka, a zatem wierzyciel może się od niej uwolnić, jeżeli tylko wykaże, że szkoda powstała wyłącznie z winy dłużnika, winy osoby trzeciej, za którą wierzyciel nie ponosi odpowiedzialności, albo wskutek siły wyższej. Bez znaczenia jest zaś kwestia, czy upadek zabezpieczenia nastąpił z winy uprawnionego⁵³. Jak wynika z treści omawianego przepisu, do przesłanek odpowiedzialności opartej na powyższym przepisie należy zatem szkoda, jej związek z wykonaniem zabezpieczenia, a także istnienie którejkolwiek z wymienionych w nim okoliczności rodzących odpowiedzialność uprawnionego. Określenie wysokości należnego odszkodowania powinno zaś nastąpić z uwzględnieniem ogólnych zasad obowiązujących przy rozpatrywaniu roszczeń o naprawienie szkody, a w szczególności z uwzględnieniem art. 361-363 k.c. Zobowiązany do odszkodowania ponosi zatem odpowiedzialność tylko za normalne następstwa wykonania zabezpieczenia⁵⁴.

Co ważne, odpowiedzialność za przedmiotową szkodę nie ulega zmianie także wtedy, gdy uprawniony jest Skarb Państwa. W tym przypadku nie chodzi więc o odpowiedzialność za niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, lecz o odpowiedzialność wierzyciela wobec jego dłużnika w związku z wynikiem procesu⁵⁵.

Bibliografia

Literatura

Gołaczyński J., *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2012.

Jakubecki A., *Kodeks postępowania cywilnego, tom II: Komentarz do art. 730-1217*, Warszawa 2017.

Stefanowska A., *Glosa do uchwały SN z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 65/08*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 6.

Mnowska M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom II: Art. 478-1217*, Warszawa 2021.

Szczurek Z., *Gromadzenie w postępowaniu egzekucyjnym informacji o stanie majątkowym dłużnika*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2005, nr 10-12.

Śladkowski M., *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 5.

⁵³ Ibidem, s. 937.

⁵⁴ Tak SA w Warszawie w wyroku z dnia 10 grudnia 2013 roku, VI ACa 602/13, LEX nr 1444941.

⁵⁵ Tak SN w wyroku z dnia 8 stycznia 1971 roku, III CRN 410/70, OSNC 1971, nr 7-8, poz. 142.

Śladkowski M., *Skarga na czynności komornika jako środek ochrony w toku postępowania egzekucyjnego*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, z. 3.

Śladkowski M., *Apelacja i zażalenie w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r.*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2020, z. 4.

Wengerek E., *Komentarz do części II i III k.p.c. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Wydanie uaktualnione*, red. M. Romańska, Warszawa 2009.

Wiśniewski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom I: Artykuły 1-366*, Warszawa 2021.

Wiśniewski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom IV: Artykuły 730 -1088*, Warszawa 2021.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2020.

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dnia 03 czerwca 1971 roku, I CZ 57/71, OSP 1972, z. 6, poz. 105.

Postanowienie SN z dnia 23 sierpnia 1989 roku, II CZ 135/89, LEX nr 8982.

Uchwała SN z dnia 16 października 1972 roku, III CZP 67/72, OSP 1973, nr 5, poz. 87.

Wyrok SN z dnia 8 stycznia 1971 roku, III CRN 410/70, OSNC 1971, nr 7-8, poz. 142.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 19 marca 2012 roku, I ACz 455/12, LEX nr 1130082.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 22 stycznia 2014 roku, I ACa 878/13, LEX nr 1428183.

Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 17 lipca 2013 roku, I ACz 1182/13, LEX nr 1342337.

Postanowienie SA w Katowicach z dnia 27 stycznia 2014 roku, V ACz 1061/13, LEX nr 1428110.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 24 stycznia 2013 roku, I ACz 2179/12, LEX nr 1267324.

Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30 grudnia 2008 roku, I ACz 1001/08, OSAB 2008, nr 4.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 4 września 2012 roku, I ACz 1227/12, LEX nr 1216298.

Postanowienie SA w Katowicach z dnia 30 września 2013 roku, I S 117/13, LEX nr 1378727.

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 21 maja 2012 roku, I ACz 906/12, LEX nr 1171337.

Postanowienie SA w Poznaniu z dnia 27 kwietnia 2011 roku, I ACz 535/11, LEX nr 898679.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 10 grudnia 2013 roku, VI ACa 602/13, LEX nr 1444941.

Postanowienie SO w Gdańsku z dnia 13 stycznia 2013 roku, III CZ 42/13, POSAG 2013, nr 2.

Wyrok SA w Lublinie z dnia 15 października 2013 roku, I ACa 408/13, LEX nr 1402936.

Postanowienie SO w Bydgoszczy z dnia 7 lipca 2014 roku, II S 35/14, LEX nr 1565812.

Postanowienie SN z dnia 20 lipca 2012 roku, II CZ 57/12, LEX nr 1228784.

Akty normatywne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1805, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. 2019, poz. 785, z późn. zm.).

Ustawa z dnia 8 marca 2013 roku o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (ekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 424).

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2004, nr 172, poz. 1804).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469).

Źródła internetowe

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druknr3137, www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=08DD888BE3C80433C1258384004202CC.